

Ойлау, ес,
қабылдау
процестерінің
қызметте басқаруы

Психикалық процестердің сипаттамасы және олардың қызмет нәтижелеріне әсері

- **Психикалық процестер** - бұл адамның сыртқы әлемді психикалық рефлексиясының формалары. Олар адамның қоршаған ортаға деген көзқарасын көрсетеді, оны іс-әрекетке итермелейді, реттейді.
 - Психикалық процестер (сезім, қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, қиял), олардың даму деңгейі, тұқым қуалаушылық адам өмірінің сәттілігін және психикалық денсаулықты қамтамасыз етеді. Адамның интеллектуалды деңгейі психикалық процестерге байланысты.
-

Психикалық процестер дегеніміз не? Бұл реакция түрінде пайда болатын психикалық құбылыстар, яғни табиғаты бойынша шындықтың динамикалық көрінісі. Демек оның басталуы, дамуы және соңы бар.

Психикалық процестер үш топқа бөлінеді:

- 1) эмоционалды (адамның сезінетін, қабылдайтын, ойлайтын, сөйлейтін нәрсеге деген көзқарасымен байланысты сезімдер);
- 2) ерікті (ойлау, есте сақтау, қабылдау барысында адамның саналы белсенділігінің көрінісі);
- 3) танымдық

Психикалық процестер өзара байланысты. Сонымен, сезім көңіл мен ойлауды қоздырады, бұл өз кезегінде қиялмен бірге жүреді, ерікті күш-жігер эмоциялармен күшейтіледі. Бірақ кез-келген психикалық процестер басым болатын жағдайларды әрқашан бөліп көрсетуге болады, олардың әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері бар.

Танымдық психикалық белсенділік (қоршаған әлем объектілерінің, соның ішінде өзін-өзі бейнелеу) сезімдерден басталады, соның арқасында біз түс, пішін, мөлшер, иіс, дыбыстарды білеміз. Сезім - бұл ең қарапайым, алғашқы танымдық процесс.

Сезім - бұл адамның қоршаған шындықты бейнелеуінің негізгі түрі. Олар денені қоршаған ортамен байланыстырады, оған бейімделуге көмектеседі, бұл адам мен жануарлардың белгілі бір ортада биологиялық организмдер ретінде өмір сүруін қамтамасыз етеді.

Сезімдерді келесідей ажыратады:

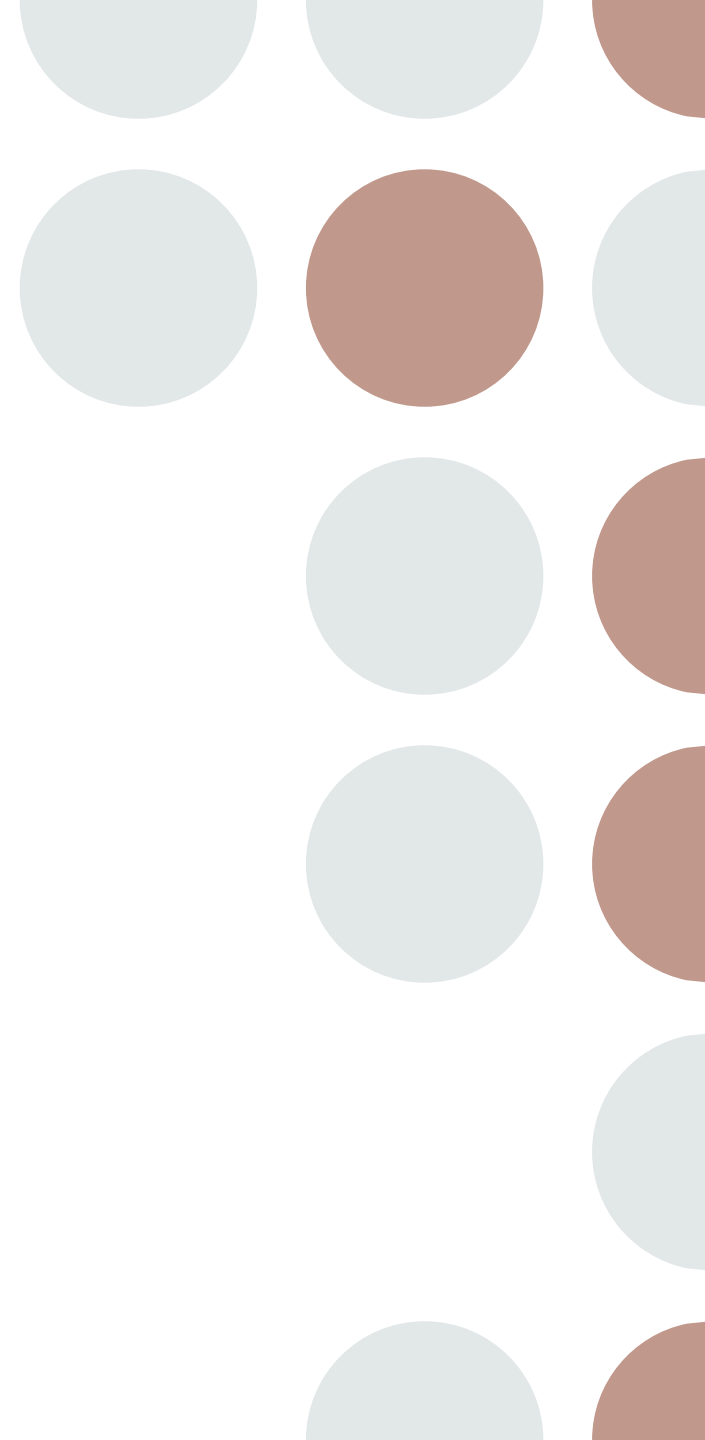
- а) сыртқы-визуалды, есту, иіс сезу, дәм, тактильді, яғни рецепторлары — көз, құлақ, тері және т. б. — дененің бетінде орналасқан сезімдер;
 - б) ішкі-аштық, шөлдеу, жүрек айну және т. б.; оларды қабылдау — асқазан, ішек және т. б. - біздің ағзамызда;
 - в) қозғалтқыш — бұл қозғалыс сезімі және дененің кеңістіктегі орны.
-

Қабылдау-бұл заттар мен құбылыстардың қасиеттерінің бүкіл жиынтығының біздің санамыздағы көрінісі. Бұл адамның сезімімен және өткен тәжірибесімен тығыз байланысты. Қабылдау — бұл саналы процесс.

Қабылдау толық және толық емес, терең және Үстірт, дәл және қате немесе иллюзиялық, тез және баяу болуы мүмкін. Мұның бәрі сенсорлық органдардың сезімталдығына, ұқыптылық дәрежесіне, қабылдаушының қабілетіне және оның ақыл-ой дамуына; қабылдау объектілерінің әртүрлі жақтары мен қасиеттерін дәйекті түрде қабылдау және бағалау қабілетіне байланысты.

Бірлескен жұмыста ерекше маңызды мәселе — адамды адамның қабылдауы. Жансыз заттарды қабылдаумен салыстырғанда тұлғааралық қабылдау деп аталатын ерекшелігі танымдық және эмоционалды компоненттердің бірігуінде, неғұрлым айқын бағалау мен құндылық түсінде көрінетін үлкен тәуелділікте жатыр. Адамның қасиеттерін қабылдау емес, оны басқа адамдармен қарым-қатынаста қабылдау.

- Сонымен қатар, менеджменттің сәтті жұмыс істеуі үшін мәселелерді талқыламас бұрын немесе қандай да бір бизнес жүргізбестен бұрын бір - бірін белгілі бір жолмен қабылдайтын адамдармен байланыс орнатудың маңызы зор. Қарым — қатынастағы алғашқы қадам-бұл танысу немесе сәлемдесу емес, бір-бірінің сыртқы түрін қабылдау, оның негізінде басқа адам туралы алғашқы оң немесе теріс әсер қалыптасады. Алайда, көп жағдайда алғашқы әсер қате. Әдетте, адамдардың сыртқы келбеті Үстірт есте қалады. 10 адамның біреуі ғана шашты, киімді, позаны, дауыс пен қимылдың өзіндік ерекшелігін дәл көрсете алады.
-

- **Ойлау** - танымдық, теориялық және практикалық мәселелерді шешуге бағытталған шындықты жалпылама бейнелеу процесі.
- Ойлау әрқашан белгілі бір міндеттерді қоюға байланысты кез-келген мәселені шешуге бағытталған. Бастапқыда ойлау практикалық іс-әрекетте пайда болады, онда мәселені шешудің әдісі практикалық іс-әрекет болып табылады: ішінде не бар екенін білу үшін, қызығушылық танытатын балалар ойыншықтарды сындырады; бөлшекте қанша зат қалғанын білу үшін сатушы қалдықты өлшейді және т. б.

Психология ойлауды танымдық іс-әрекет ретінде зерттейді, оны жалпылау деңгейіне және қолданылатын құралдардың сипатына, олардың пән үшін жаңалығына, оның қызмет ету дәрежесіне, шындықтың ойлауының жеткіліктілігіне қарай ажыратады.

- Ойлаудың келесідей түрлерге бөлінеді:
 - а) интуитивті ойлау - жылдам жүру, айқын кезеңдердің болмауы, минималды хабардарлықпен сипатталады;
 - б) көрнекі-бейнелі - қоршаған шындықты қабылдаумен байланысты, яғни шешім қызмет нысанын бақылау нәтижелері бойынша қабылданады;
 - в) көрнекі—әсерлі - мәселені шешу жағдайды нақты, физикалық өзгерту, объектілердің қасиеттерін сынау арқылы жүзеге асырылады (көрнекі бейнелердегі витринаны қалай безендіру туралы ойлана отырып, суретші-декоратор мүмкін болатын нұсқаларды ұсынады);
 - г) теориялық - есепті ақылмен шешу. Мысалы, күрделі экономикалық мәселелер теориялық ойлау арқылы шешіледі.
-

Сөйлеу - бұл психикалық құбылыс: ол жеке және объективті шындықтың субъективті рефлексиясының ізін қалдырады және оған белгілі бір адамның көзқарасын көрсетеді.

Ересек адамның ойлау қабілеті сөйлеумен тығыз байланысты. Ой тілден тыс, сөйлеуден тыс жерде пайда бола да, жүре де, өмір сүре де алмайды. Біз дауыстап айтатын немесе өзімізге айтатын сөздермен ойлаймыз, яғни ойлау сөйлеу түрінде болады. Сонымен, сөйлеу дегеніміз не?

Сөйлеу әлеуметтік-тарихи сипатқа ие. Адамдар әрқашан ұжымдық, қоғамда өмір сүрді және өмір сүреді. Әлеуметтік өмір және адамдардың ұжымдық жұмысы үнемі қарым-қатынас жасауды, бір-бірімен байланыс орнатуды қажет етеді. Бұл қарым-қатынас сөйлеу арқылы жүзеге асырылады, соның арқасында адамдар өз ойлары мен білімдерімен алмасады, олардың сезімдері, тәжірибелері, ниеттері туралы айтады.

- Сөйлеу функциялары:

1. Коммуникативті функция немесе сөйлеу адамдар арасындағы қарым — қатынас құралы ретінде. Ол басқа адамдармен байланысқа бағытталған, сыртқы сөйлеу әрекеті ретінде әрекет етеді. Осы функцияларды орындау үшін маңызды меңгеруі сөз сөйлеп, бұл білу беруге өз ойын одан жасалған және қысқаша тәсілмен білу мүмкін соңына дейін куәгер басқа адам.

2. Әлеуметтік-тарихи тәжірибені сақтау және беру функциясы.

3. Жалпылау функциясы (әр сөздің өзі жалпылау).

4. Ойлау құралы, өйткені ойлау, жоғарыда айтылғандай, сөйлеу түрінде жүзеге асырылады.

5. Экспрессивті функция (сөйлеу мазмұнына және ол бағытталған адамға эмоционалды қатынасты беру).

Қиял - бұл бұрын-соңды адам қабылдамаған жаңа бейнелер, идеялар мен психикалық жағдайларды жасаудың психикалық процесі.

Қиял жағдай туралы өте жақын, жеткіліксіз ақпарат берілген кезде және ойлау арқылы оларға жауап алу қиын болған кезде пайда болады.

Егер мәселенің бастапқы деректері белгілі болса, онда оны шешу барысы негізінен ойлау заңдарына бағынады, бірақ егер бұл деректерді талдау қиын болса, онда қиял механизмдері жұмыс істейді.

Қиялдың ең маңызды мәні-бұл еңбек нәтижесін оның басталуына дейін елестетуге мүмкіндік береді, осылайша адамды іс-әрекет процесіне бағыттайды. Қиял кез-келген жұмыс процесіне енеді, кез-келген шығармашылық қызметтің қажетті жағы болып табылады. Қызмет барысында қиял ойлау қабілетімен бірлікте әрекет етеді.

Назар аудару - белгілі бір уақытта нақты немесе идеалды объектіге (объект, оқиға, сурет, пайымдау), қазіргі уақытта және осы жағдайларда ол үшін маңызды субъектінің шоғырлануы. Бұл маңыздылық ситуациялық (қалыптасқан жағдайларға байланысты) және жеке (жеке тұлғаның мүдделері, қажеттіліктері негізінде) болуы мүмкін.

Коммерциялық сияқты күрделі, көп қырлы қызметте іскери серіктес, келісім-шарт мәні, тауар, баға, сатып алушы, шоттар, шот-фактуралар, Көлік және т. б. әр сәтте назар аударылуы мүмкін.

Мұндай әрекеттер адамның тікелей қызығушылығын тудырмауы мүмкін, бірақ оны орындау маңызды мәселені шешу үшін қажет болғандықтан, ол назар аударатын тақырыпқа айналады. Сонымен, сатушы жаңа тауарларды қабылдаған кезде бухгалтер сандар бағандарын есептейді, компания өкілі серіктеспен келіссөздер жүргізеді, егер олар қатесіз нәтиже алғысы келсе, олардың ешқайсысы назардан тыс қалмайды.

Еңбек қызметінде оның барлық сипаттамаларына назар аудару адамның еңбек шеберлігінің элементтерінің бірі болып табылады. Еңбек қызметінде дамыған назардың белгілі бір қасиеттері қызметкердің мінез-құлық ерекшеліктеріне айналады.

Ұзақ және қарқынды назар аудару үшін денеден үлкен жүйке кернеуі қажет. Сондықтан, жұмыс кезінде қажетсіз әсерлерден назар аударуды болдырмайтын жағдай жасау керек. Жұмыс орнында қалыпты микроклиматтық жағдайды қамтамасыз ету, шу, дiрiл, жарықтың болмауы және т.б. сияқты зиянды факторларды болдырмау өте маңызды. Жұмыс күніндегі мерзімді қысқа үзілістер тек пайдалы жұмыс істейді, қызметкерге бүкіл жұмыс барысында назарын аударуға мүмкіндік береді.
